

شماره تلفن: ۷۷۷۱
 آدرس: تهران، خیابان ولیعصر، پلاک ۷۷۷۱
 شماره فکس: ۷۷۷۱
 شماره تلفن: ۰۲۱-۸۷۱۰۰۰۱-۸۷۱۰۰۰۲
 دکتر محمد جعفری (قنواتی)

درآمدی بر فولکلور ایران

www.dokqan.com

www.dokqan.com

آیا با علاقه به زندگی

(قنواتی) در خانه

۷۷۷۱

۰۰۵

۷۷۷۱

۷۷۷۱

۷۷۷۱

۷۷۷۱

فهرست

۷	یادآوری.....
۹	مقدمه.....
۹	فولکلور چیست؟.....
۱۲	منابع فولکلور ایران.....
۱۹	مروری بر پژوهش‌های فرهنگ مردم.....
۲۵	بخش اول: فولکلور مراسمی یا مناسبتی.....
۲۷	فولکلور موسمی یا تقویمی.....
۲۸	فولکلور موسمی بر اساس تقویم شمسی.....
۲۹	بیک‌های نوروزی.....
۵۲	چهارشنبه سوری.....
۵۶	خوان نوروزی.....
۵۹	جشن‌های اقتصادی.....
۶۶	فولکلور مراسمی زمستان.....
۷۴	مراسم خدر (خضر نبی).....
۷۵	جشن سده.....
۸۱	جشن اسفندی.....
۸۵	باران خواهی.....
۱۰۲	فولکلور موسمی بر اساس تقویم قمری.....
۱۰۲	محرم.....

۳۲۵	شاهنامه خوانی
۳۲۹	انواع دیگر
۳۲۹	چیستان
۳۳۵	مثل
۳۴۱	ماشین نوشته‌ها
۳۴۲	گور نوشته‌ها
۳۴۴	یادگاری‌ها و دیوار نوشته‌ها
۳۴۸	نوشته‌های روی اشیاء
۳۴۸	سوگند، دعا، نفرین و دشنام
۳۶۵	شاعران محلی
۳۶۸	ادبیات شفاهی کودکان
۳۷۵	فهرست منابع و مأخذ

۱۰۸	شب برات
۱۱۲	ماه رمضان
۱۲۳	عید قربان
۱۲۶	عروسی
۱۳۳	مرگ
۱۴۱	بخش دوم: ادبیات شفاهی
۱۴۳	ادبیات شفاهی و اهمیت آن
۱۷۶	انواع ادب شفاهی
۱۸۱	ادبیات داستانی
۱۹۰	افسانه
۲۰۵	طبقه‌بندی افسانه‌ها
۲۱۲	انواع افسانه‌های ایرانی
۲۴۶	لطیفه
۲۵۰	داستان‌های سنتی
۲۶۵	اسطوره
۲۶۶	قصه
۲۶۹	حکایت
۲۷۱	شعر
۲۸۱	ادبیات نمایشی
۲۸۲	تقلید
۲۸۵	نمایش‌های زنانه
۲۸۷	تعزیه
۲۹۶	داستان‌گزارى
۳۰۴	نقالی
۳۱۶	پرده خوانی
۳۱۸	مجلس گویی و روضه خوانی
۳۲۲	هنر عاشیقی
۳۲۵	شهرخوانی

شود. البته در این مورد ادبیات هر مراسم در زمینه و موقعیت خاص آن بررسی شده است. در این کتاب تلاش نگارنده بر این بوده است که مهم‌ترین مقوله‌ها و مباحث فولکلور ایران بررسی شود هم از این رو و برای پیشگیری از افزایش حجم آن به ناچار برخی مقوله‌ها آگاهانه کنار گذاشته شد. که از جمله می‌توان به سفره‌های نذری، آداب زیارت و از جمله چاووش خوانی، مکتب خانه و ادبیات مرتبط با آن و برخی شخصیت‌های مؤثر در فرهنگ مردم ایران اشاره کرد. و باز به همین علت برخی فصول کتاب، مانند انواع شعر شفاهی به ویژه شعر طنز و شعر کار، به اختصار نوشته شده است.

این کتاب اگرچه به فولکلور ایران اختصاص دارد اما به سبب اشتراکات و همسانی‌های تاریخی، فرهنگی، زبانی و هویتی مردم ایران با مردم افغانستان و تاجیکان آسیای میانه تلاش شده است که در هر فصل به مصادیقی از فولکلور این مردم نیز اشاره شود.

در پایان این یادداشت باید از دوستانی یاد کنم که طی مدت تألیف از هم فکری‌های مداوم و مستمر آن‌ها بهره‌مند بوده‌ام. بیش و پیش از همه سپاسگزار همکار ارجمند سرکار خانم دکتر پگاه خدیش هستم که طرح اولیه کتاب با همکاری ایشان تدوین گردید. وی همچنین مقدار قابل توجهی از یادداشت‌های خود را در زمینه شعر شفاهی سخاوتمندانه در اختیار بنده قرار دادند که در تدوین فصل شعر از آن‌ها بهره بردم. افزون بر این ایشان نسخه نهایی کتاب را مطالعه و تذکراتی در بهبود و اصلاح آن ارائه دادند. پس از آن باید از دوست اندیشمند و یار با صفا آقای دکتر مصطفی باباخانی یاد کنم که به طور مرتب و در همه مراحل تدوین و تألیف کتاب از هم فکری‌های وی برخوردار بودم. همچنین سپاسگزار دوست گرامی سرکار خانم زهرا صغیری، دانشجوی دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی، هستم که بزرگووارانه نمونه‌خوانی نسخه پیش از چاپ را بر عهده گرفتند. سرانجام سپاس فراوان از آقای حسین دهقان، مدیر محترم انتشارات جامی، دارم که کتاب را به نحو شایسته‌ای چاپ و منتشر کردند.

محمد جعفری

نوروز ۱۳۹۴

مقدمه

فولکلور چیست؟

اصطلاح فولکلور را نخستین بار ویلیام جان تامز انگلیسی به کار برد از نظر وی این اصطلاح ناظر بر پژوهش‌هایی بود که در زمینه عادات، آداب و ترانه‌هایی که از ادوار قدیم باقی مانده‌اند، صورت می‌گرفت.

پذیرش این اصطلاح، با مقاومت‌هایی در میان پژوهشگران همراه بود. این مقاومت‌ها بیش از هر چیز، به ابهاماتی مربوط می‌شد که در خود این اصطلاح و نیز تعریف تامز از آن وجود داشت. به‌رغم چنین مقاومت‌هایی، در زمانی نه چندان زیاد، این اصطلاح در میان اهل علم و نظر مقبولیتی جهانی پیدا کرد.

از همان زمان پرسش «فولکلور چیست؟» برای پژوهشگران این حوزه مطرح بوده است. پرسشی که در بیشتر درسنامه‌های مربوط به این رشته علمی و نیز دانشنامه‌های اختصاصی و عمومی مطرح می‌شود. واقعیت آن است که پاسخ به این پرسش یا تعریف این اصطلاح به سادگی امکان‌پذیر نیست. آنها که خواسته‌اند در یکی دو جمله به این پرسش پاسخ دهند نه فقط مشکلی را حل نکرده‌اند بلکه مشکلی بر مشکلات پیشین افزوده‌اند زیرا فقط تعریفی، اغلب نقدپذیر، بر تعریف‌های قبلی اضافه کرده‌اند.

تعریف‌هایی که از فولکلور شده است گاه بسیار به هم نزدیک و گاه نیز فاصله‌ای دور از هم دارند. مراجعه به دانشنامه‌های مهم جهان‌گویای چنین اختلافاتی است. این اختلافات بیش از هر چیز به استنباط‌های متفاوتی مربوط می‌شود که نسبت به دو جزء این اصطلاح یعنی Folk و Lore در میان پژوهشگران وجود دارد. در حقیقت مفهوم این اصطلاح ارتباطی مستقیم یا تعریفی دارد که از Folk (مردم یا عامه) و Lore (فرهنگ) صورت می‌گیرد. برخی